

PŘÍLOHA Č. 3

Restorativní přístup v rodinných konferencích

Restorativní přístup v rámci rodinných konference jako výchovné opatření při rizikovém či trestném jednání mládeže

V mnoha zemích, zejm. anglicky mluvících, jsou rodinné konference (RK) využívány nejen v rámci řešení situace ohroženého dítěte, ale také v oblasti kriminality, sociálně-patologických jevů u mládeže nebo výchovných problémů ve škole. V této rovině pak konferenci prostupují rysy mediace, řešení konfliktů či případové konference. Tento přístup našel inspiraci v kulturách jako např. aboriginejské, maorské či anglosaské, v nichž se podle společenského řádu viník zpovídal ze svého činu jak poškozenému, tak celé komunitě. V angličtině se můžeme setkat s označením: *restorative meeting, restorative justice conference, school group conference, real justice model, community conferencing* apod.

Restorative justice (RJ)

RJ je přístup orientovaný na řešení problému, který přizývá účastníky konfliktu stejně jako zástupce státní správy i místní samosprávy. Jde o proces, ve kterém zainteresované strany hledají kolektivně způsob, jak se vypořádat s následky činu se žádoucím dopadem do budoucnosti.

(Marshall, 1999)

Restorativní rodinné konference umožňují těm, kteří druhé poškodili, pochopit povahu a dopad jejich činu, převzít za něj odpovědnost, co možná nejlépe jej odčinit a zároveň se znovu začlenit do společnosti. Oběti pak dává příležitost dosáhnout zadostiučinění či nápravy svého napadení stejně tak jako možnost porozumět pohnutkám viníka.

Restorativní RK vede facilitátor, který nejprve důkladně zmapuje okolnosti činu a postoj stran viníka i oběti, projedná s nimi podobu setkání a ochotu strany oběti se účastnit. Pečlivě vybere vhodné místo k setkání, na kterém se pak dle pevně daného řádu ptá nejprve viníka i oběti na otázky směřující k pochopení činu, hledání způsobu jeho odčinění a také hluboké prožití pocitů protistrany. Závěrem je sestaven plán řešení situace, v němž jsou závazky převážně na straně viníka. Zpravidla je s odstupem času svolána další RK pro zhodnocení úspěšnosti výstupů.

Otázky kladené na restorativní RK

K viníkovi:

- Řekni nám, co se stalo.
- Co sis v tu chvíli myslel?*
- Jak ses cítil?
- Kdo si myslíš, že byl tím činem poškozen?
- Myslíš si, že byl XY zasažen tvým jednáním?

K poškozenému:

- Jak ses dozvěděl o tom, co se stalo?
- Co sis v tu chvíli myslel?
- Jak ses cítil?
- O čem jsi od té doby přemýšlel?
- Jak se cítíš teď?
- Co bylo pro tebe nejtěžší?
- Byl ještě někdo další činem poškozen?

K viníkovi:

- Právě jsi všechny poškozené slyšel mluvit o tom, co se stalo a k jaké škodě/zranění došlo. Chceš k tomu něco říct?
- Víš o důvodech, které tě tehdy vedly k tomu takto jednat?
- Myslíš si, že bys měl udělat něco k nápravě tohoto ublížení?

K poškozenému:

- S jakým výsledkem chceš, abychom toto setkání opouštěli?

K viníkovi:

- Co myslíš, že by se mělo stát?
- Co myslíš, že by bylo správné, abys udělal?

Následuje dojednání a sepsání plánu dle SMART kritérií (specifická, měřitelná, akceptovatelná, realistická, termínovaná)

- Chce kdokoli další ještě něco říct?

Závěr

(Pracitioner Guide to Restorative Approaches, 2011)

* veškerá označení osob v mužském rodě platí též pro rod ženský

Zkušenosti ze světa:

Mary MacLeod, skotská sociální pracovníce, vzpomíná na rodinné konference svolané z důvodů trestných činů mládeže s hlubokým přesvědčením o jejich prospěšnosti: *„Většinou byla svolána pouze rodina viníka, bez účasti, ale samozřejmě se svolením strany oběti. Tu však vždy před tím kontaktoval koordinátor RK a převzal od ní vzkaz pro rodinu viníka, jak se oběť a jeho blízcí cítí a jakou očekávají kompenzaci. Tento vzkaz pak koordinátor následně předložil na setkání. Rodina viníka pak měla prostor vymyslet, jak nejlépe naplnit očekávání druhé strany. Většinou byly oběti ohromeny tím, že strana viníka je ochotná tento proces podstoupit, a často pak byly nakloněny smíru. To povzbudilo i rodinu viníka a snáze tak pomohla mladému člověku napravit škodu.“*

Rodinné konference využívané v případech nevhodného či problémového chování dětí a mládeže našly oblibu v mnoha zemích. Staly se vyhledávanou metodou v rámci principů „nápravného soudnictví“ (restorative justice), které si kladou za cíl na místo trestu dosáhnout skutečné změny v jednání viníka. Smyslem samotné RK je pak viníkovi zprostředkovat pocity oběti a její požadavky na kompenzování vzniklé újmy. Na straně viníka je pak navrhnout řešení, jakým bude přání naplněno. Samotným procesem RK dochází k hlubokému prožití situace protistrany, porozumění a usmíření. Z výpovědí odborníků je patrné, že úspěšnost této metody se promítá do statistického snížení recidivy trestné činnosti.

Podívejme se na některé zkušenosti odborníků ve světě, jak je zaznamenala Laura Mirsky v „Family Group conferencing Worldwide“ v Pensylvánii.
(Mirsky, 2003, Part one)

Studie dopadu RK na děti od 11-18 let v rezidenční péči pod vedením Katerin Gunderson z Washingtonské univerzity sociální práce ve městě **Seattle** ukazuje, že dráha dítěte, u kterého se svolala v minulosti rodinná konference, se odchyluje od ostatních, minimálně umístěním v méně přísném zařízení. Data byla u dětí sledována po 6 a 12 měsících od opuštění rezidenční péče.

Také v **anglickém hrabství Essexu**, za spolupráce policie a soudců pro mládež sledovala dvouletá studie dopady 30 rodinných konferencí na mladistvé viníky, kteří se dopustili opakovaně vážného provinění. Ohromující výsledky ukázaly výrazné snížení recidivy. Běžné probační přístupy vykazovaly 30-60 % recidivu v kontrastu s 7 % v rámci projektu rodinných konferencí.

Charles Clark, zástupce velitele oblastní policie v Essenu, byl zprvu k rodinným konferencím velmi skeptický: „Ale nakonec mě jejich moc zcela přemohla. Vzpomínám na jednoho velmi problémového chlapce, který vykradl domov seniorů, v pěstounské péči se necítil být milovaný a přijatý, chytil se špatné party. Šest měsíců po RK se ohromně vzchopil, žil u strýce s tetou, chodil do školy a na setkání RK nedal dopustit.“ Clark původně očekával příval vzteku na straně oběti, namísto toho oběti cítily s viníkem. Jejich jednání poškození neomlouvali, zato nacházeli zadostiučinění v tom, že mohli vysvětlit, jak je čin postihnul.
(Mirsky, 2003, Part one)

Také v Tyronu a Armaghu v **Severním Irsku** vstoupily RK do prostředí školy k řešení zejm. výchovných problémů dětí a mládeže. Evaluace tříletého projektu vedeného rozsáhlou nevládní organizací Barnardos, který propojil přístup rodinných konferencí a „školní

konference" (school group conference), je obdobou RK řešící problémy ve škole, podtrhuje prospěšnost takovýchto konferencí. Všichni mladí lidé, kteří konferencemi prošli, je doporučují ostatním s podobnými problémy.

Většina hlášení v tyronském projektu přichází od školních sociálních pracovníků, jiných sociálních pracovníků, policie či probačních pracovníků. Jednalo se často o výchovné problémy, nerespektování učitele, šikanu, záškoláctví, agresivitu. V rámci příprav na RK je pak mladý člověk vyzván k tomu, aby si vybral mezi svými blízkými, kdo se bude setkání účastnit. „Většinou si přizvou matku nebo otce, někdy širší rodinu, málokdy však kamarády, přestože i ti jsou vítáni," říká Cathy McCann, školní sociální pracovníce a facilitátorka školních konferencí, a vysvětluje, že přítomnost kamarádů může mít na dítě velmi dobrý vliv, protože když vrstevník řekne: „Tak už jdi do sebe!" má to vždy větší váhu než slova dospělého.

Cathy McCann vzpomíná na šestnáctiletého chlapce, který stál před vyloučením ze školy kvůli slovnímu napadání učitele. Ukazuje, jak užitečné mohou RK být. O rodinnou konferenci příliš nestál, ale rozhodl se s ní souhlasit jako se svou poslední šancí. Při přípravě na setkání se chlapec svěřil koordinátorovi, že se bojí, jestli na konferenci vyjádří správně vše, co chce. Domluvili se proto, že si vše napíše, a na nic tak nezapomene. Na seznamu stálo, že se cítí provinile, že se omlouvá a že nikdy nechtěl učiteli skutečně ublížit. Na setkání však mladík bez pomoci „taháku" dokázal spatra vyjádřit vše, co měl na srdci, a dívat se při tom lidem do očí. Do dvou dnů byl žák zpátky ve škole a i později se mu v ní dařilo, k milému překvapení ředitele. Chlapec potřeboval slyšet „Ty to dokážeš" místo „My tě tu nechceme," dodává paní McCann.

(Mirsky, 2003, Part three)

„Na setkání se lidé posadí do kruhu, strana oběti a viníka proti sobě, a jsou kladeny „restorativní/nápravné" otázky, jako např.: Kdo byl postižen a čím, jak to prožíval, jak nyní škodu napravit apod. Tím jsou studenti vedeni k porozumění svému jednání a jeho dopadů na druhé," vysvětluje McCann a dodává: „Na závěr každý navrhne plán, jak do budoucna předejít špatnému jednání, k němuž se dítě vyjádří a konečnou podobu odsouhlasí. K nápravě je však nezbytná alespoň minimální podpora z domova."

(Mirsky, 2003, Part three)

Závěrem

Studie i zkušenosti zahraničních odborníků jednoznačně napovídají, že rodinné konference v oblasti sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže mohou přinést významný obrat ve skutečném znovuzачlenění dětí a mládeže do společnosti. K úspěšnému zavedení této metody do běžné práce s rodinami bude třeba přinejmenším důkladného proškolení. V České republice již proběhlo školení pod záštitou organizace Člověk hledá člověka v létě 2011 s názvem „Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti náhradní rodinné péče a práce s ohroženou rodinou," na kterém byl mj. představen restorativní přístup v rodinných konferencích. Velmi vhodným pomocníkem by se tak restorativní rodinné konference mohly stát zejm. pro probační a mediační službu a její akreditované programy.

Pokud by se tato metoda v České republice osvědčila, jistě by bylo vhodné v budoucnu zavést restorativní RK jako výchovné opatření v rámci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Použité zdroje:

- Marshall, Tony F (1999). Restorative Justice: An Overview Home Office. Research Development and Statistics Directorate. London, UK.
- Mirsky, L. (2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part One in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Mirsky, L. (2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part Two in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Mirsky, L. (2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part Tree in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Pracitioner Guide to Restorative Approaches, (2011). Perth College University of the Highlands and Islands, Scotland